

Odškodné za smrt po Česku

U odpovědnosti za škodu dnes v Česku panuje absurdní situace: Za poškození zdraví s velmi vážnými celoživotními následky již soudy běžně přiznávají odškodné v řádu 5-15 milionů, zatímco za usmrcení v řádu statisíců, tedy zhruba desetkrát nižší. Může za to striktní výčet odškodného za usmrcení [v jednom paragrafu občanského zákoníku](#), kterého se v praxi (soudě tak dle zběžného vyhledání některých případů) soudy opravdu drží. S novým občanským zákoníkem tento výčet zřejmě skončí. Tím se jen otevírá nová otázka – jaké odškodné budou soudy přiznávat potom, či jaké by přiznávat měly?

Pokud nemáte čas číst dále, vezte, že to je alespoň 33 milionů. Další řádky vysvětlují, jak jsem k tomuto číslu dospěl.

Škudce má nahradit škodu, kterou způsobil. Jaká škoda vznikne tím, že se zničí lidský život? Zatím nemáme lepší prakticky použitelný způsob, jak hodnotu života měřit, než ochotou platit za nižší pravděpodobnost úmrtí. Třeba český muž věku 34 let se následujícího roku nedožije s pravděpodobností 0.12 procent. Je-li ochoten zaplatit 3,000 Kč za to, že tato pravděpodobnost se zlepší o jednu desetitisícinu (tj. o 0.01 procent), vychází nám z toho implicitně hodnota života $3,000 / (1/10,000) = 30$ milionů. Takto odvozená hodnota se ekonomické vědě označuje jako „hodnota statistického života“.

Jak ji prakticky změřit? Tradiční metoda vychází z dat o samotném chování lidí. Lidé dnes a denně činí rozhodnutí, která ovlivňují pravděpodobnost jejich vlastní smrti – zda si zvolí nebezpečné, ale lépe placené zaměstnání (např. horník), zda si připlatí za airbasy v autě, zda pojedou o něco pomaleji, zda poletí s etablovanou leteckou společností či aeroliniemi východní provenience nevalné pověsti. Zkrátka jsme ochotni si připlatit za nižší riziko smrti, nebo jsme ochotni nechat si zaplatit za to, že se vystavíme riziku vyššímu.

Ochota platit se projevuje v tom, že v bezpečných zaměstnání dostávají zaměstnanci nižší mzdy než srovnatelní zaměstnanci v jinak srovnatelných, ale rizikovějších zaměstnáních, za airbasy se připlácí, a letenky u prověřených aerolinek jsou dražší. Tyto rozdíly v cenách a mzdách dokážeme měřit, dokážeme je vydělit rozdílem v pravděpodobnosti úmrtí mezi dvěma zaměstnáními či mezi autem s airbagem a bez, a získat odhad statistické hodnoty života.

Na anglosaských (zejména amerických) datech byla hodnota života touto metodou odhadnuta tolikrát, že zřejmě už ani není v lidských silách všechny studie přečíst. Autoritou číslo jedna je [W. Kip Viscusi](#), který také napsal řadu čtivých [shrnutí](#). A výsledek? Odhady se podle použité metodiky a dat samozřejmě liší, protože také neexistuje jedno číslo vyjadřující stejnou hodnotu života pro všechny lidi. Nicméně nacházejí se obvykle v intervalu 2 až 11 milionů dolarů a jakýsi konsensus konverguje k 7 milionům. S tím, jak rostou příjmy, se zvyšuje i ochota platit a tím i odhadovaná hodnota života (ještě [před 15-20 lety se odhady pohybovaly](#) kolem 3 milionů dolarů).

Druhou metodou je přímo z modelu rozhodování spotřebitele odvodit, z čeho se ochota platit za nižší riziko úmrtí bere (viz např. [Murphy a Topel \(2006\)](#)). Co člověk získává „nákupem“ nižší pravděpodobnosti úmrtí? Vyšší očekávaný užitek do budoucna, neboť si s vyšší pravděpodobností bude moci užívat jak spotřeby, tak *volného času*, ve všech následujících letech života. Hodnotu spotřeby i volného času jsme s to měřit a sestavit z nich odhad, kolik je člověk za vyšší pravděpodobnost života v budoucnu ochoten zaplatit ve formě nižší spotřeby

dnes. Hodnotu budoucí spotřeby lze vyjádřit jako současnou hodnotu budoucích příjmů (u těch, co nějaké mají) či přímo z dat o spotřebě (u těch, co nevydělávají). Hodnotu volného času lze vyjádřit jako hodinovou mzdu krát množství volného času. Skutečná hodnota času je zcela jistě vyšší než tento výpočet. Důvod, proč člověk v určité chvíli nepracuje, je ten, že si dané volné chvíle cení víc než peněz, které si mohl vydělat. (Řečeno technicky, chtěli bychom měřit spotřebitelský přebytek z volného času.)

Volný čas tvoří mnohem důležitější část hodnoty života než samotné příjmy. Docela prostě je to tím, že v práci netrávíme až tak moc času (i u lidí v produktivním věku je to cca 2000 hodin z 8760 za rok, k tomu si v celoživotním pohledu odečtete dětství a důchod). Průměrný člověk stráví volným časem zhruba 4.5 krát více času než prací, a to za volný čas nepočítám spánek a studium! (propočteno k dispozici). Z výše uvedených argumentů plyne, hodnota života je několikanásobkem příjmů, které si člověk za život vydělá. Jakákoli metoda, která pro určení odškodnění bere v potaz pouze příjmy zemřelého, vede k hrubému podcenění.

Nyní přichází avizované číslo pro Česko, alespoň pro průměrného zaměstnance. Nejsem si vědom výzkumu, který by odhadl hodnotu života na základě první metody, tj. porovnáním mezd přes různě riziková povolání. Dva neformální odhady již vygenerovány byly. Tomáš Holub a Martin Čihák v článku v [Respektu 3/2000](#) počítají prostě současnou hodnotu HDP na hlavu, a docházejí k 11 milionům, což by v přepočtu na dnešní HDP dalo 17.6 milionu. Tento odhad tedy nebere v potaz hodnotu volného času. [Suchopár a další](#) autoři v cost-benefit analýze očkovaní proti pneumokokovým infekcím uvádějí 12 milionů. Nicméně jejich metoda ve skutečnosti nepočítá ekonomickou hodnotu života, ale spíše finanční přínos života produktivního člověka pro státní rozpočet.

Nezbývá než se uchýlit k metodě druhé, která kromě komplikovaného výpočtu nabízí i zjednodušený hrubý odhad. Do něj ještě vstupují daně – hodnotu spotřeby je třeba počítat ze superhrubé mzdy, neboť ta nám udává, co člověk opravdu vytvořil. I když velká část mzdy je odvedena na daních, i tuto část mzdy člověk nakonec spotřebuje, ať už formou veřejných statků, nebo ji dostane později jako důchod od státu, nebo ji formou transferů dostanou ke spotřebě jiní, ale pro průměrného člověka je čistý transfer nulový. Hodnotu volného času je třeba počítat z čisté mzdy, neboť pro rozhodování, zda pracovat či si užívat volného času, je podstatné, kolik za práci člověk utrží do vlastní kapsy. Při průměrné superhrubé mzdě (31,703 Kč) pobírané po 40 let práce a diskontní sazbě 3% máme současnou hodnotu spotřeby 8.8 milionů. K tomu současná hodnota volného času, spočítaná jako současná hodnota čistých mezd (19,246 Kč) krát 4.55, což dává 24.3 milionů.

V součtu: odhad hodnoty života průměrného českého zaměstnance je **33.1 milionů korun**.

Doufám, že toto není poslední číslo na toto téma a v brzké době se dočkáme odhadů rigoróznějších. Chci zdůraznit, že by měly být vyšší než oněch 33.1 milionů, neboť můj zjednodušený odhad podceňuje skutečnou hodnotu volného času. (Pro kontrolu jsem udělal i stejný výpočet pro USA a vyšla jen zhruba polovina oněch 7 milionů, odhadnutých na základě skutečného chování lidí). I „pouhých“ 33 milionů je ovšem řádově úplně jinde, než kolik je za usmrcení přiznáváno dosud.